

PM

om Wilhelm Julius Coyets kommissionsverksamhet i
Pommern och Wismar

Vid ordningsarbeten i kammararkivets bestånd av pom-
mersk-wismarska räkenskaper samt oordnade reduktions-
handlingar m.m. i Clasonska samlingen och annorstädes
i arkivet har undertecknad påträffat åtskilliga ej un-
dersökta och identifierade handlingar från resp. be-
träffande en rad pommerska kommissioner, där Wilhelm
Julius Coyet har ingått antingen som ordförande eller
ledamot. En närmare granskning av nämnda handlingar vi-
sade, att de ha tillkommit i samband med Coyets verk-
samhet vid de nedan redovisade fem kommissionerna
beträffande reduktionen, kammarväsendet och myntet m.m.
i Pommern och Wismar.

1

Karl XI:s reduktion inleddes i Pommern 1690. Den
17 mars d.å. uppdrogs reduktionens verkställande där-
städes åt en kommission med Henrik Falkenberg som ord-
förande. Denna kommissions verksamhet visade emeller-
tid inga påtagliga resultat. Falkenberg återvände till
Sverige redan den 6 juli 1691 och fortsatte här med de
pommerska reduktionsfrågorna som ledamot av Berednin-
gen över reduktionsverket i Pommern¹.

1692 tillsattes en ny reduktionskommission för Pom-

¹ A. Munthe, Ledamöter i reduktions- och räfstekom-
missionerna, Maskinskr., KA.

mern. I instruktionen av den 8 mars s.å. uppdrogs åt kungl. rådet Gustav Adolf De la Gardie (ordförande) och generalguvernören i Pommern Nils Bielke att tillsammans med kanslern och regeringsråden därstädes verkställa reduktionen i enlighet med de bestämmelser och i det omfång instruktionen föreskrev².

Kommissionens första sammanträde hölls i Stettin den 5 september. Närvarande voro ordföranden Gustav Adolf De la Gardie, generalguvernören Nils Bielke, kommandanten i Stettin Jürgen Mellin, regeringsråden Bernhard Christ. von Jäger, Paul Wedige von Borck och Hans Alexander von Norrmann samt kommissionens sekreterare Magnus Lagerström och notarie Albr. Heinrich Hagemeister. Den i instruktionen omtalade kanslern, generalguvernörens närmaste man i förvaltningen, saknades däremot. Detta berodde därpå, att kanslern Georg Dietrich von Wolfframsdorff i protest mot de svenska åtgärderna just hade lämnat både sin tjänst och Pommern.³

Till ny innehavare av kanslerstjänsten utnämndes den 7 november 1692 lagmannen i Skåne och Blekinge Wilhelm Julius Coyet⁴. Han anlände till Stettin i början av januari 1693⁵, intog genast sin plats i reduktions-

2 Instruktionen för kommissionen 8/3 1692 (avskrift), Reduktionsdeputationen EI:5, s. 876 ff; en annan kopia i Livländska donationskontoret FVa:1.

3 G. Hansson von Essen, Alienationer och reduktioner i f.d. Svenska Pommern, Stockholm 1900, s. 81f; se även N. Bielke relation t. Kungl. Maj:t ang. kommissionens verksamhet 30/3 1695, Pommeranica 339, RA.

4 G. Jacobson, Wilhelm Julius Coyet, Svenskt biografiskt lexikon 9, Stockholm 1931, s.34.

5 Coyet t. Kungl. Maj:t 10/1 1693 (koncept), W.J. Coyets pommerisk-wismarska kommissionshandlingar (citeras i forts. W.J. Coyet) 1, KA; jfr von Essen, a.a., s. 88.

kommissionen och satte fart på dennas hittills ytterst blygsamma verksamhet. Detta skedde i överensstämmelse med konungens intentioner, ty Karl XI hade redan den 8 november 1692, befriat Coyet från ordinarie kanslerssysslor i regeringen och anbefallt honom att först och främst ägna sig åt reduktionsarbetet⁶. Eftersom ordföranden Gustav Adolf De la Gardie var sjuklig och generalguvernören Nils Bielke ej hade några större intressen för reduktionsarbetet, blev Coyet kommissionens primus motor vid främjandet av reduktionsuppdraget⁷. Knappt ett halvår efter sin ankomst till Pommern utnämndes emellertid Coyet till vice president i Wismarska tribunalet⁸ och lämnade till följd härav sin kanslerstjänst i Pommern. Eftersom denna tjänst hade varit förutsättningen för Coyets ledamotskap i den pommerska reduktionskommissionen, borde han nu ha lämnat även denna kommission. Det gjorde Coyet emellertid inte. I stället anhöll han den 8 juli s.å. hos konungen, att vid åtnjutandet av vice presidents lön få stanna kvar "som commissarius här widh reductions wärket" och "continuera uthi dhet arbete - hwaruthinnan iagh medh omak haar fått någon erfahrenheet"⁹. Anhållan godkändes av konungen den 16 juli¹⁰, Coyet stannade kvar och under hans fak-

6 Coyet t. Kungl. Maj:t 18/1 1693 (koncept) och konungens svar t. Coyet 16/3 1693, W.J. Coyet 1, KA; v. Essen, a.a., s. 89.

7 von Essen, a.a., s. 97; se även Coyet t. Kungl. Maj:t 21/6 och 1/7 1693 (koncept), W.J. Coyet 1, KA.

8 Jacobsson, a.a., s. 34.

9 Coyet t. K. Maj:t 8/7 1693 (koncept), W.J. Coyet 1, KA.

10 Kungl. Maj:t t. Coyet 16/7 1693, W.J. Coyet 1, KA.

tiska ledning slutfördes reduktionsarbetet inom ett och ett halvt år. Personligen tog Coyet därvid hand om in-
dragningen av de s.k. gustavianska godsen, d.v.s. de gods
som Gustav II Adolf hade överlämnat åt staden Stralsund¹¹.
Vid årsskiftet 1694/95 var kommissionens arbete i stort
sett avslutat¹² och den 5 januari 1695 utfärdades den
kungliga resolutionen om dess upplösning¹³. Kommissionens
sista sammanträde hölls i Stettin den 25 januari, dess
sista berättelse till konungen är daterad darsammastädes
den 26 januari¹⁴. Slutrelationen om kommissionens verk-
samhet och reduktionens resultat är upprättad i Stock-
holm, och undertecknad av Nils Bielke den 30 mars 1695¹⁵.

Kommissionens handlingar i den mån de äro bevarade ingå
i riksarkivets Pommeranica-samling vol. 336-342 och om-
fatta bl.a. inkomna handlingar, kommissionens koncept m.m.;
dessutom ligga där skrivelser till Kungl. Maj:t. Som en
mycket självständig och inflytelserik kommissionsledamot
förde Coyet även en korrespondens i reduktionsärenden med
konungen, som ej passerade kommissionens kansli, utan ut-
vecklades direkt mellan honom och monarken. Denna korrespon-
dens eller åtminstone en del därav återfinns numera i
kammararkivet. Den omfattar Coyets egenhändiga koncept
till hans skrivelser till konungen och dennes svar i

11 von Essen, a.a., s. 104, Jacobson, a.a., s. 37.

12 Kommissionen t. K. Maj:t 21/12 1694 jämte "Designation der
annoeh übrigen Reductions Sachen", Pommeranica 339, RA.

13 von Essen, a.a., s. 107.

14 N. Bielke t. Kungl. Maj:t 26/1 1695 jämte protokollsut-
drag från kommissionens sista sammanträde 25/1 s.å.,
Pommeranica 339, RA.

15 Kommissionens slutrelation t. Kungl. Maj:t 30/3 1695,
Pommeranica 340, RA.

original från 10 januari 1693 till 9 juni 1696¹⁶. Till kammararkivet har denna korrespondens lämnats från kammarkollegiet (KA 21/1956). Proveniensen från kammarkollegiet tycks visa, att dessa handlingar aldrig tillhört kommissionens ovannämnda papper i riksarkivet. Korrespondensen har därför behållits i kammararkivet och sammanförts med Coyets andra nedan omtalade korrespondensfasciklar från hans tyska kommissioner till en samling av Wilhelm Julius Coyets pommersk-wismarska kommissionshandlingar.

2

Efter att ha avslutat reduktionsarbetet i Pommern upptog Coyet i februari 1695 sin ordinarie tjänst som vice president vid tribunalet i Wismar. Men hans erfarenheter från reduktionsarbetet och hans kännedom av förhållanden på de indragna godsen i Pommern togos snart igen i anspråk. Den 29 januari 1696 uppdrogs nämligen åt honom och lantkommissarien (sedermera tull- och licentöverinspektoren) i Bremen-Verden Andreas Scharnhorst att verkställa "eine genaue taxation undt untersuchung der revenuen undt was dieselbe eigentlich betragen können" i det kungliga amtet Pudagla samt Åkerverken (Ackerwerke) Sabelsdorf och Kestin i amtet Stettin. Innan Coyet och Scharnhorst hunnit påbörja denna undersökning utvidgades uppdraget den 29 april

¹⁶ Även den del av korrespondensen som tillkommit efter 25 januari 1695 (se s. 4) gäller reduktionsfrågor i anknytning till den då upplösta reduktionskommissionen. Originalen till Coyets ovannämnda koncept återfinnas i Reduktionskommissionens i Pommern skrivelser t. Kungl. Maj:t, Pommeranica 339, RA.

resp. den 25 juni s.å. till att omfatta även både de övriga kungliga amten (d.v.s. domänerna) och alla de reducerade godsen i Pommern¹⁷. Året därpå utvidgades uppdraget ytterligare: den 14 oktober 1697 anmodades Coyet och Scharnhorst att förrätta den anbefallda undersökningen av kronogodsens renumerer även i de wismarska (mecklenburgska) amten Poel och Neukloster¹⁸. Kommissionens undersökningar och taxeringar skulle lämna konkreta uppgifter över vart och ett av kronogodsens ekonomiska tillstånd och villkor (både beträffande jord- och skogsbruk samt fiske m.m.) samt avkastning och inkomster "damit nachgehents auf solchen fundament ju unserer mehrern sicherheit die contraete aufgefertiget und geschlossen werden können"¹⁹. Meningen var nämligen den, att alla amten och reducerade godsen skulle utarrenderas senast i början av 1698²⁰. Uppdragets verkställande var således en brådskanie uppgift.

På grund av Coyets och särskilt Scharnhorsts ordinarie tjänstegörörelse kunde emellertid taxationskommissionen²¹

17 Kungl. Maj:t t. Coyet och Scharnhorst 29/4 och 25/6 1696, avskrifter i "Des Ambts Stettin untersuchte und angeschlagene Intraden 1696" (citeras i fortsättningen Kommissionens undersökningsarbete Stettin), s. 360-363, Tyska akter 43:2, KA. Jfr Kommissionens undersökningsarbete Pudagla 1696, s. 1 f., Tyska akter 43:1, KA och Coyet t. Kungl. Maj:t 5/3, 2/5 och 20/6 1696, Pommeranica 345, RA.

18 Coyet t. Kungl. Maj:t 1/11 1697, Pommeranica, vol. 345, RA.

19 Kungl. Maj:t t. Coyet och Scharnhorst 25/6 1696. Avskrift i Kommissionens undersökningsarbete Stettin 1696, s. 362 f., KA.

20 Detta framgår t.ex. av en odaterad handling "Species facti" i Livländska donationskontorets arkiv FVa:1, KA.

21 Det fullständiga namnet på kommissionen synes ha varit: Kommissionen till undersökning och taxation av pommerska amsrenumerer. Ofta kallades den emellertid även Lustrationskommissionen i Pommern. Se t.ex. Kungl. Maj:t till "Unsere Zu Untersuchung und Taxation der Pommerschen Ambts Revenüen verordnete Commission" 9/4 1698 och N. Gyllenstierna till "Königliche Lustrations Commission in Pommern" 16/7 1698, Pommeranica 343, RA.

sammanträda i Stettin först i mitten av juni 1696.²² Därvid utsågs amtsdomaren (Amtsrichter) på Rügen Jakob Wewetzer till kommissionens notarie²³. Samtidigt (15 juni) hade konungen med kommissionen adjungerat lanträntmästaren i Pommern von Offeren. Medverkan av denne man, som "uthan twifwel ämbterne i Pommern mycket wähl känner och desuthan weet alla dhe finnesser och profiter dem arrendatorerne kunna giöra", skulle lätta arbetet för Coyet och Scharnhorst, som båda voro främmande i landet. På grund av att von Offeren var själv intresserad i "generalarrenden af de Pommerska ämbter" ansåg Coyet honom likväl vara olämplig som adjungerad ledamot av taxationskommissionen, varpå konungen återkallade von Offerens utnämning^{23a}. I stället adjungerades den 15 juli s.å. med kommissionen regeringsrådet Peter Kühneman och lantmäteridirektören Gunno Eurelius (adl. 1703 Dahlstierna)²⁴. Coyet och Scharnhorst ville emellertid inte heller ha dessa herrar till "concommissarier". De åberopade därvid Kühnemans sjuklighet och Eurelius oumbärlighet vid de pågående lantmäteriarbetena, vilkas avslutande var en förutsättning för kommissionens taxationsarbeten. Coyet ansåg, att denna adjunktion skulle endast fördröja kommissionens arbete. Han och Scharnhorst till-

22 Coyet t. Kungl. Maj:t 20/6 1696, Pommeranica 345, RA.

23 Kommissionens taxationsarbete Pudagla 1696, s. 1f., Tyska akter 43:1, KA.

23a Coyet till Kungl. Maj:t 4/7 1696 med konungens påskrivna resolution betr. von Offerens entledigande från uppdraget, Pommeranica 345, RA.

24 Kungl. Maj:ts instruktion för kommissionen 15/7 1696. Riksregistratur 1696, RA.

sammans med amtsdomaren Wewetzer, "som om Pommerske godsens administration een godh kundskap hafwer", skulle nog vara kapabla att slutföra det anbefallda taxationsarbetet. Konungen samtyckte och återkallade den 15 september uppdraget till Eurelius och Kühneman²⁵.

Efter några veckors förberedande arkiv- och aktforskningar i Stettin inledde kommissionen den 6 juli sitt egentliga undersökningsarbete med rannsakingar och förhör på godsen (Ackerwerke) Sabelsdorf och Kestin samt i amtet Pudagla. Undersökningen av detta område slutfördes inom ett par månader. Dess resultat sammanfattades sedan i ett digert band betitlat "Pommerska amtets Pudagla samt Åkerverkens Sabelsdorf och Kestin anslag och taxation 1696". Detta s.k. undersökningsarbete, som omfattar kommissionens rannsaknings- och förhørsprotokoll, allehanda inskickade handlingar (designationer m.m. över intrader, register på bönder, uppgifter ang. utsäde och skörd m.m.) och den utav kommissionen upprättade taxeringen (Anschlag) av de undersökta intraderna, avslutades i början av oktober s.å. och översändes genast jämte en vidlyftig relation till Kungl. Maj:t²⁶.

Trots åtskilliga motigheter synes kommissionens arbete i början ha framskridit i raskt tempo. Vid årsskiftet 1696/97

25 Coyet t. Kungl. Maj:t 29/8 (med påskriven kungl. resolution 15 sept. om Eurelius och Kühnemans befrielse från uppdraget), 12/9 o. 3/10 1696, Pommeranica 345, RA. Coyet motsatte sig i första rummet all permanent adjunktion av dessa herrar. I de följande rannsakingarna "associerades" temporärt med kommissionen både Kühneman och några andra pommrare, som voro sakkunniga betr. förhållanden i ett eller annat amt.

26 Relation 3/10 1696, Taxationskommissionens relationer t. Kungl. Maj:t 1696-1697, s. 1-38, Pommeranica 345, RA; Coyet t. Kungl. Maj:t 3/10 1696, Ibidem. Se även det nämnda undersökningsarbetet i Tyska akter 43:1, KA.

voro rannsakingarna slutförda i amten Stettin, Jase-
nitz, Uckermünde och den del av amtet Klemphenow, där
lantmätningen hade avslutats²⁷. I januari 1697 utarbe-
tades och renskrevos amtsvis upprättade undersök-
nings- och taxeringsarbeten för dessa amt och i feb-
ruari skickades dessa arbeten jämte en samtidigt av-
slutad undersökning om skogarna i Pommern ("Pommerschen
Holtz Inquisitionen Protocolla und Brieffschafften")
tillsammans med en relation om de nämnda amtens till-
stånd m.m. till Kungl. Maj:t²⁸. I oktober s.å. översän-
des till konungen likadana undersökningsband jämte
relationen om amten Torgelow, Wollin och Wolgast²⁹.
samt i november dito beträffande amten Bahrt, Bergen,
Tribsees och Franzburg³⁰.

Därefter blev det emellertid stopp för undersöknings-
arbetet beträffande kronans intrader i Pommern. Orsaken
härtill var att den ovan omtalade Eurelius ej hunnit
avsluta lantmäteriärbetena i de återstående pommerska
amten, som voro Loitz, Verchen, Treptow, Stolp, Linden-
berg, Grimmen och halva amtet Klemphenow³¹. Kommissionen
hade informerat konungen därom redan sommaren 1697 och

27 Coyet t. Kungl Maj:t:t 5/1 1697, Pommeranica 345, RA.

28 Relationen 16/2 1697, Taxationskommissionens rela-
tioner t. Kungl. Maj:t 1696-1697, s. 39 ff, Pomme-
ranica 345, RA. och Coyet t. Kungl. Maj:t 27/2
1697, Ibidem.

29 Relationen 15/10 1697, Taxationskommissionens rela-
tioner t. Kungl. Maj:t 1696-1697, s. 95 ff,
Pommeranica 345, RA.

30 Relationen 19/11, Ibidem, s. 135-235, I denna rela-
tion lämnar kommissionen även ett förslag över am-
tens administration och stat.

31 I sin i not 30 Åberopade relation rapporterade kom-
missionen om situationen på följande sätt: "Nachdem
wir nun die unss gnädigst anbefohlene untersuchungs
Commission der Pommerschen Königl. amts revenuen,
mitt dieser unsserer unterthänigsten relation und

korresponderat i ärendet även med Eurelius. Denne hade begärt ett års frist för slutförande av nämnda arbeten³².

Ungefär samtidigt med denna korrespondens hade konungen den 14 oktober 1697 uppdragit åt kommissionen att företaga rannsakingen och taxeringen av kronans inkomster även i de Wismarska amten Poel och Neukloster (se s. 6). Till följd härav synes kommissionen på hösten 1697 ha inlett undersökningsarbeten i dessa amt. På grund av Soharnhorsts brådskande ordinarie tjänsteuppgifter i Bremen-Verden och Coyets vice presidenttjänst samt andra angelägna kommissionsuppdrag (se nedan) avbrötos emellertid dessa arbeten nästan omgående. Först på hösten 1699 kunde Coyet återupptaga förberedande arbeten till undersökning av de wismarska amten. Arbetet framskred endast långsamt, ty adelsmännen dröjde med sina svar på till dem riktade förfrågningar och kommissionen hade inga medel att bekosta sin verksamhet med. Och till råga på allt hade Soharnhorst ej kunnat lämna sin ordinarie tjänst och komma till Wismar³³. Till följd härav anhöll Coyet den 30 november s.å. hos konungen om tillstånd för kommissionen att upptaga taxeringsarbetet i amtet Poel och Neukloster först

sentiment so weith schliesen, als wir mit gedachter unsrerer arbeit hier in Pommern, weiter nicht fortfahren können, ehe die landtmahsse auch in den übrigen ämbtern vollzogen undt ausgearbeitet worden".

32 Taxationskommissionen t. K.M:t 23/7 och 12/10 (jämte bilagan A: G. Eurelius t. Coyet 14/9, avskrift) 1697, Pommeranica 345, RA.

33 Coyet t. Kungl. Maj:t 7/10 och 11/11 1699, Pommeranica 345, RA. samt 28/10 och 4/11 1699 (koncept) W.J. Coyet 2. KA.

på våren 1700 och sedan fortsätta med arbetet över sommaren "så dersammastädes som uthi dhe i Pommern ännu återstående ämbterne". I sitt svar den 22 december s.å. samtyckte konungen, som redan något tidigare hade utfärdat en befallning till statskontoret om medel för taxationskommissionen, till förslaget och Coyet anmodades att själv lämna Scharnhorst besked beträffande tidpunkten för arbetets begynnelse³⁴. Utbrottet av det stora nordiska kriget förorsakade emellertid ett nytt uppskov av arbetets upptagande. Den 18 april 1700 skrev nämligen konungen till Coyet: "Wij skatta wara högnödigt, dhett berörde Taxations Commissions förrättning må för sig gå, så finne Wij dock wijd närwarande Conjuncturer wara bäst att därmed anstår till frambättre"³⁵. Svenska segrar mot Danmark och freden i Trawenthal (i augusti 1700) ändrade dock snart de återopade konjunkturerna. Och till följd härav anhöll Coyet redan i september s.å. återigen om tillstånd att genast börja med undersökningsarbetet både i de wismarska och återstående pommerska amten. Coyets anhöllan om taxeringsarbetenas fortsättande godkändes av konungen den 9 september s.å. likväl också hans begäran att därvid skulle ock "försökias, huruwijda een indehlning med Cavallerie-Regiementet dersammastädes på rusthold efter Svensk foot må vara practicabel"³⁶.

34 Coyet t. Kungl. Maj:t 30/11 1699, Pommeranica 345, RA samt Kungl. Maj:t t. Coyet 22/12 och 1/12 1699 W.J. Coyet 2, KA.

35 Kungl. Maj:t t. Coyet 18/4 1700, W.J. Coyet 2, KA.

36 Coyet t. Kungl. Maj:t 15/9 (n.st.) 1700 (koncept) och Kungl. Maj:t t. Coyet 9/9 1700, W.J. Coyet 2, KA.

Nu kommo undersöknings- och taxeringsarbeten verkligen i gång i de wismarska amten Poel och Neukloster. Men på grund av bristande medel m.m. framskredo de ytterst mödosamt³⁷ och avslutades först sommaren 1705. Kommissionens slutrelation om taxeringsarbeten i de båda amten är daterad den 6 augusti och skickades båda till kungen och kammarkollegiet. Till kollegiet översändes samtidigt även själva undersöknings- och taxeringsarbetet med kommissionens protokoll, diverse inkomna handlingar m.m. och beräkningen över de taxerade inkomsterna i amten Poel och Neukloster^{37a}.

Enligt det tidigare återopade kungliga brevet av den 9 september 1700 skulle Coyet och Scharnhorst även slutföra sitt 1697 avbrutna arbete i Pommern och verkställa taxeringen också i de amt, där lantmåteri arbeten då ej varit avslutade än (se s. 9 f). Till fullföljande av detta beslut kom den 1696 tillsatta taxationskommissionen emellertid aldrig. I februari 1703 lämnade nämligen regeringen i Pommern till Coyet det beskedet, att taxeringens verkställande i dessa amt på kammarkollegiets order av 16 oktober 1702 uppdragits till slottshauptmannen Martin Klinckowström, överkamreraren Joakim Wibbling (adl. 1709 Gripenhem, sedermera Greiffenheim) och amtmannen Jakob

37 Coyet t. Statskontoret 6/11 och 4/12 1700 samt t. Regeringen i Pommern 7/2 1703 (alla i koncept); Kammarkollegium t. Coyet 2/12 1703 och 15/10 1704 samt dennes svarskoncept 8/2 1704, W.J. Coyet 2, KA.

37a Coyet t. Kammarkollegium 6/8 1705 och kommissionens relation 6/8 s.å. (båda i koncept), W.J. Coyet 2, KA. Bandet med undersökningsarbetet etc. är ej bevarat. Av Coyets brev till Kammarkollegiet 8/2 1704 (koncept, Ibidem) framgår att amtsdomaren Wewetzer ej deltog vid taxeringsarbeten i Poel och Neukloster. I hans ställe fungerade som kommissionens notarie en tjänsteman från tribunalet i Wismar.

Wewetzer³⁸. Detta skulle ha skett i enlighet med konungens skrivelser från 15 oktober och 11 december 1701, där denne resolverat, att de pommerska amten "von jemand aus der Königl. Regierung und Cammer nebst dem Hrn Amtman Wewetzer perlustriret und in einen richtigen Anschlag sollten gebracht werden"³⁹. Vad som förorsakat detta beslut framgår ej av källorna. Enligt regeringsrådet Magnus Lagerströms uppgifter till Coyet låg slottshauptman Klinckowström bakom beslutet. I sitt kondoleansbrev med anledning av fru Coyets död skrev han den 10 februari till Coyet: "Elliest will jag... till v. Præsíd: effterrättelse i förtroende förmåla, att denna nya Taxations Commissionen är ett specialt af Hr. Clinckowström och Wibbling till deras profit ansedt och härrörande wärk. H. Clinck: sökte i förstone engagera mig derwid, men som jag intet wille eller kunde för mina goda orsaker skull, så haffua dessa bägge satt sig tillsammans, och som Wibbling allenast då och då lär kunna wara därwid, så tänker Cl: med Wewitzer den han lätt kan öfwerdyfla att förätta taxationen effter sitt behag: det öfriga kan lätt efftertänkias. Jag vet och af säker hand, att då Cl: om denna Commissionen gjordt ansökning hos Konungen sielf, har han fått afslag, effter han wäl wiste, att Kg. May: andra Commissarier dertill hade förordnat,

38 Regeringen i Pommern t. Coyet 10/2 och 12/3 1703, Lagerström t. Coyet 10/2 1703 och Wewetzer t. Coyet 2/3 1703, W.J. Coyet 2, KA.

39 Klinckowström o. Wibbling till Regeringen i Pommern 3/3 1703, avskrift i Regeringens i not 38 anförda brev t. Coyet 12/3 1703.

och ändå har han understått sig att igenom Pommerska Cammaren uthvärka detta aff CammarCollegio i Stockholm". Samtidigt ansåg Lagerström, att om Coyet hänvänder sig i ärendet till konungen och kammarkollegiet, så kunde "detta upsåtet ännu... gå tillbakas"⁴⁰. Coyet följde detta råd och skrev till kollegiet redan den 15 februari s.ä.⁴¹. Han kunde emellertid inte utverka någon ändring på den uppkomna situationen: Klinckowström behöll uppdraget beträffande Pommern, medan den Coyetska kommissionen anmodades att slutföra taxeringsarbetet i de två wismarska amten Poel och Neukloster⁴². Detta skedde, som redan sagt, i augusti 1705. Därmed upphörde också den 1696 tillsatta taxationskommissionens verksamhet. Dessförinnan hade den hunnit avsluta de 1696 och 1697 anbefallda rannsakingarna i två wismarska och tolv pommerska amt samt dessutom en undersökning angående skogar i Pommern. De på grundval av dessa rannsakingar upprättade taxerings- och undersökningsarbetena hade som redan sagt, successivt översänts till Stockholm: undersökningsbandet beträffande de båda wismarska amten till kammarkollegiet (se s. 12) och banden jämte relationerna om amten m.m. i Pommern till Kungl. Maj:t (se s. 8 ff). Därifrån remitterades dessa emellertid nästan omgående till kollegiet, som i sin tur remitterade dem till Andra avräkningskontoret⁴³,

40 Lagerström t. Coyet 10/2 1703, W.J. Coyet 2, KA.

41 Coyet t. Kammarkollegiet 15/2 1703 (koncept), W.J. Coyet 2, KA.

42 Kammarkollegium t. Coyet 2/12 1703 (orig.) och Coyets svar (koncept) 8/2 1704, W.J. Coyet 2, KA.

43 Se remissanteckningar på relationerna 3/10 1696 och 16/2 1697, Taxationskommissionens relationer t. K. Maj:t 1696-1697, Pommeranica 345, RA och Kammarkollegiets protokoll 16/10 1696 (s. 473), KA.

vars uppgift det ju bl.a. var att granska rikets tyska provinseras räkenskaper. Enligt kontorets Register över inkomna räkenskaper 1680-t-1770-t., s. 58-59 inlämnades dit under åren 1696-1698 följande 12 band av "taxationshandlingar" angående amten Pudagla (jämte åkerverken Sabelsdorf och Kestin), Stettin, Klem-penow, Uckermünde, Jasenitz, Bergen, Torgelow, Wollin, Wolgast och Bart samt Franzburg och Tribsees (i ett band) och dessutom undersökningsbandet om skogar i Pommern⁴⁴. Detta visar att alla de i kommissionen upprättade pommerska "taxationsbanden" hade hamnat i Andra avräkningskontoret. Om det 1705 till kammarkollegiet översända taxationsarbetet beträffande amten Poel och Neukloster finnas däremot inga spår i det nämnda registret. Det är emellertid troligt att även detta band blev remitterat till samma avräkningskontor. Härifrån synas taxeringsbanden senast 1710 ha överförts (inlånats) till Livländska donationskontoret. De redovisas nämligen i detta kontors arkivförteckningar från 1719, 1735 och 1746 samt i en odaterad förteckning, som torde ha upprättats någon gång mellan åren 1706-1711. I de daterade förteckningarna redovisas dessa band i avdelning I, nr 175-187 (1719) resp. I, nr 174-186 (1735, 1746)⁴⁵.

44 Andra avräkningskontorets arkiv, vol. 365, KA.

45 Se de återopade förteckningarna i Livländska donationskontoret D VIII b:1.

Överflyttandet av taxeringsbanden ifråga till Livländska donationskontoret torde ha skett till följd av att åt detta kontor uppdragits upprättandet av generaljordeböcker över kronogodsens i rikets tyska provinser och uträkningsarbeten beträffande de därstädes reducerade godsens räntor m.m. När donationskontoret 1746 införlivades med Köpegodskontoret funnos banden kvar i dess arkiv⁴⁶. Men vid arkivinventeringen den 1 juni 1763 var av seriens 13 taxerings- och undersökningsband kvar i arkivet endast 1 band det för amtet Pudagla (I:181), de återstående 12 banden (I:174-180 o. 182-186) saknades och efterlystes i andra kontor, som lydde under kammarkollegiet⁴⁷. Till följd av denna efterlysning synes 7 band ha återbördats till Livländska donationskontorets arkiv, nämligen banden angående Stettin, Klempenow, Jasenitz, Uokermünde, Torgelow och Wollin samt det beträffande skogar i Pommern⁴⁸. Tillsammans med det omtalade Pudagla-bandet funnos således på 1760-talet kvar i arkivet 8 av seriens ursprungliga 13 band. Om detta kontorsarkivs öden under årtionden som följde är mycket litet bekant. Eventuellt ha de 8 banden då återflyttats till Andra avräkningskontoret. Ty i ett odaterat register, som torde ha upprättats vid slutet av 1700-talet, över detta kontors Tyska akter upptas under nr 43 "Taxations och Inquisitionens Commissionens arbete i

46 Se den i samband därmed upprättade inventeringsförteckningen 1746 i Livländska donationskontoret D VIII b:1.

47 Se memorialet över denna inventering och förteckningen över de saknade handlingarna 1/6 1763, Köpegodskontoret B I b:2, och Kammarkollegiets protokollsutdrag 2/6 1763, Ibidem E:2.

48 Detta framgår av strykningarna i det exemplar av den i not 47 åberopade förteckningen över saknade handlingar 1/6 1763, som förvaras i Livländska donationskontorets arkiv D VIII b:1.

Pommern⁴⁹. Både Livländska donationskontorets och Andra avräkningskontorets arkiv förskingrades under 1800-talet. Stora delar av deras arkivbestånd (delvis även Tyska akter) levererades på 1890-talet till riksarkivet⁵⁰. Detta synes ha skett även med de 8 band av pommerska taxationsarbeten, som på 1760-talet voro kvar i donationskontorets arkiv. Vid de nu avslutade ordningsarbetena av i Slottsvalvet förvarade räkenskaper för Pommern och Wismar, som på 1920-talet hade återbördats från riksarkivet till kammararkivet, påträffade undertecknad där även alla dessa 8 taxerings- och undersökningsband (nr 568 a-g och 583). Banden äro fortfarande markerade med donationskontorets redan omtalade nummersigna.

Räknar man med bandens sekundära proveniens böra de återbördas till Livländska donationskontorets arkiv och inordnas där under Bihanget, liksom det tidigare har skett med till kontoret inlånade baltiska jorde- och kopieböcker⁵¹. Vid det nu avslutade ordningsarbetet följde man emellertid bandens primära proveniens och i enlighet därmed återflyttades de till Andra avräkningskontorets arkiv och inordnades där som nr 43 i kontorets svit av Tyska akter.

Utom Taxationskommissionens ovan omtalade undersök-

49 Se detta register i Andra avräkningskontorets arkiv vol. 369.

50 Beträffande Andra avräkningskontoret se H. Appelgren, Kammarkolligii andra avräkningskontor. Meddelanden från Svenska Riksarkivet 1955, Stockholm 1957, s. 73.

51 Se Förteckningen över Livländska donationskontorets arkiv, Förteckning över reduktions- och räfstmyndigheters arkiv 1, 1957, uppsl. 123 f.

nings- och taxeringsband har i kammararkivet dels i den s. 5 Åberopade accessionen från kammarkollegiet (KA 21/1956) och dels i Olasonska samlingen, vol. 555, påträffats delar av den korrespondens, som Coyet i egenskap av ledamot i denna kommission fört med konungen, myndigheter och enskilda 1698-1705. Denna korrespondens har inordnats i samlingen av Wilhelm Julius Coyets kommissionshandlingar.

Med någon tvekan kunde dit placeras även en fn. i serien Tyska akter, bunt Neukloster i ingående fascikel med följande påskrift av Coyets hand: "Betreffend die Untersuchung der Wismarschen Ämpter Pöhl undt Neukloster". Fascikeln omfattar i ärendet inkomna skrivelser till taxationskommissionen och dennas utgående brev i koncept (huvudsakligen av Coyets band) 1697-1698 samt diverse extrakt m.m. I riksarkivets Pommeranica-samling förvaras emellertid utom kommissionens skrivelser till Kungl. Maj:t 1696-1699 (vol. 345) 2 buntar (343 och 344) akter (Nummerade) och handlingar, som härstamma från taxationskommissionens eget arkiv. Bunt 344 innehåller bl.a. en vid Pommeranica-samlingens uppordnande bildad fascikel "Handlingar ang. taxationskommissionen betr. Wismarska amten Neukloster och Poel 1698-1705", med kommissionens inkomna brev och utgående koncept m.m. Den omtalade fascikeln i Tyska akter kunde sålunda även överflyttas till vol. 344 i Pommeranica-samlingen. Av praktiska skäl har det emellertid synts vara lämpligast att lämna fascikeln kvar på dess nuvarande plats.

Utom de omtalade korrespondenserna, som Coyet hade fört i egenskap av ledamot i den pommerska reduktionskommissionen resp. taxationskommissionen påträffades i den tidigare åberopade accessionen från kammarkollegiet (KA 21/1956) ytterligare två korrespondensviter av honom, nämligen: Hans korrespondens med Kungl. Maj:t och myndigheter i egenskap av direktör i Kommissionen för undersökning av myntväsendet i Pommern 1698-1699⁵² och dito i egenskap av ledamot i kommissionen ang. kammarverket i Pommern 1698-1699⁵³. Slutligen påträffades i Clasonska samlingen, vol. 555 den korrespondens (event. delar därav), som Coyet hade fört i egenskap av direktör i den svenska kommissionen ang. tvisten mellan städerna Stettin, Frankfurt/O. och Stargard 1704-1705⁵⁴.

52 Kommissionen tillsattes 31/3 1697 och pågick till 4/11 1699. Dess handlingar förvaras i RA:s Pomeranica-samling vol. 347-383.

53 Coyet kommitterades att utföra denna undersökning tillsammans med överkamreraren Jöran Adlersten, Kungl. Maj:t t. Coyet 20/7 1698, W.J. Coyet 4, KA.

54 Kommissionen tillsattes av konungen 1704 och omfattade utom Coyet, slottshauptmannen Martin Klinckowström och assessorn Franz von Chemnitz. Den skulle sammanträda med en liknande kungl. preussisk kommission för att avhjälpa "die Streitigkeiten, welche über ein ganzes Seculum zwischen der Städten Stettin, Stargard und Frankfurt an der Oder wegen der Niederlage an einer und der freyen Schiffart in die See an der andern Seiten gewehret". Chemnitz t. Coyet 21/1 1704; Klinckowström t. Coyet 29/2 1704 o. Extrakt ur recess 1698 22/12, W.J. Coyet 5, KA.

Alla de sistnämnda tre Coyetska korrespondenserna, bestående av Coyets koncept och mottagna brev i original, ha ävenledes inordnats som vol. 3-5 i samlingen av Wilhelm Julius Coyets pommerok--wismarska kommissionshandlingar.

Kammararkivet 31 oktober 1967

E. Blumfeldt.

Evald Blumfeldt